

NOVADI ZAĻO

NOZĪMĪGA IZGLĪTOŠANA un pieejama infrastruktūra

Edīte Bēvalde

Statistikas dati par atkritumu daudzumu nav iepriecinoši. Ko darīt, ja neesam apguvuši "zero waste" filozofiju? Kā mainīt paradumus, kad košas reklāmas un krāsaini iepakojumi aicina iegādāties kārtējo jauno produktu, bez kā mēs noteikti nebūtu laimīgi, veseli, izgulējušies un atpūtušies?

Sievietes šķiro aktīvāk

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) Vides kvalitātes un atkritumu apsaimniekošanas nodaļas vadītāja Natālija Čudečka-Puriņa pastāstīja: "Atkritumu apmēram ir tendence pieaugt. Vidējais sadzīves atkritumu daudzums gadā ir vairāk nekā 750 000 tonnu, kas nozīmē, ka viens iedzīvotājs rada 412 kg atkritumu. 2008. gadā tie bija 330 kg. Atkritumu apjoma straujo pieaugumu sekme valsts attīstība un iedzīvotāju paradumu un pirkspējas maiņa. Atkritumu rašanās ir ciešā saistībā ar IKP pieaugumu.

Neradīt atkritumus šobrīd aktīvi aicina nevalstiskās organizācijas, īstenojot "zero waste" jeb bezatkritumu filozofiju. Bet ko darīt, ja mēs atkritumus tomēr esam radījuši? Mēs tos sākam šķirot. Redzam, ka iedzīvotāji šķirošanā iesaistās labprāt. Pēc 2016. gada datiem var secināt, ka aptuveni 45% iedzīvotāju atkritumus šķiro. Galvenokārt to dara jaunieši, bērni. Tas ir tāpēc, ka izglītības iestādēs ir vairākas izglītojošas programmas, kas rosina to darīt. Līdz ar to bērni nereti ir tie, kas par atkritumu šķirošanu izglīto arī vecākus. Statistika rāda, ka sievietes atkritumus šķiro vairāk nekā vīrieši, to labprāt dara arī vecāka gadagājuma ļaudis. Reģionālā līmenī vērtējot, čaklāk šķiro Vidzemē. Diemžēl vissliktākie rādītāji ir Rīgā. Tas varētu būt saistīts arī ar infrastruktūras pieejamību. Aptauju dati rāda, ka 70% no tiem, kas nešķiro, labprāt to darītu, bet viņiem nav atbilstošas infrastruktūras. No VARAM puses esam centušies to risināt. Ir izstrādāti jauni Ministru kabineta noteikumi, kas nosaka, ka līdz 2020. gada 30. jūnijam pašvaldībām ir jāizvērtē, vai dalīto atkritumu vākšanas punktu un laukumu skaits ir pietiekams. Ja nav, jānodrošina, lai būtu."

Vajag vienotas prasības

Pavasārī VARAM rīkoja akciju "Šķiro viegli!". Kartē varēja redzēt visus dalīto atkritumu punktus un laukumus, bija vadlīnijas, ko un kur drīkst izmest. Rezultātā ministrija secināja, ka visās pašvaldībās, organizējot konkursus, ir izraudzīti atkritumu apsaimniekotāji, bet bieži vien to prasības atšķiras. Viens

No uzņēmumiem savāktos vecos dokumentus un citus papirus uzņēmumā "BAO" sasmalcina, lai tālāk nodotu pārstrādei.

AUTORES FOTO

NEM VĒRĀ

- Katru gadu mēs saražojam 2,12 miljardus tonnu atkritumu. Ja visus šos atkritumus ievietotu kravas automašīnās, to rinda 24 reizes aptuveni pasauktu. Šis milzīgais atkritumu daudzums daļēji rodas tādēļ, ka 99% no iegādātajām precēm tiek izmestas jau sešu mēnešu laikā.
- Ik sekundi mēs saražojam vairāk nekā 50 tonnas sadzīves atkritumu. Līdz 2030. gadam šis skaits dubultosies. Un tas vēl nav viss – statistika parāda tikai aisberga virsotni.
- Lai radītu produktus, kurus patērējot, saražojam vienu sadzīves atkritumu maisu, vēl patiesībā ieguves un ražošanas procesā rodas 70 reizu vairāk atkritumu.

uzstāda konteineru tikai PET pudelēm, cits iepakojumam kopā, kas nozīmē, ka drīkst mest gan plastmasu, gan metālu. "Iedzīvotāji mums cītīgi rakstīja un zvanīja, paužot neizpratni par to, ka, piemēram, Rīgā konteinerā to un to nedrīkst izmest, bet laukos drīkst. Mēs sapratām, ka ir nepieciešamas vienotas prasības. Arī Eiropā vairākās valstīs jau ir vienotas prasības. Cilvēki pārvietojas, maina dzīvesvietu, un nevajadzētu būt tā, ka šī iemesla dēļ viņiem atkritumu šķirošanas paradumi kardināli jāmaina. Tāpēc jau šogad plānojam izstrādāt MK noteikumus par vienotām prasībām, lai cilvēkiem ir nepārprotami skaidrs, ko katrā konteinerā drīkst izmest. Tad process būs vienkāršāks un cilvēki būs motivētāki šķirot," norāda Natālija Čudečka-Puriņa.

Iedzīvotāji šobrīd maksā par nešķirotu atkritumu savākšanu. Tas nozīmē, ka par sašķirotu nav jāmaksā. "Domāju, ka jau tuvākajā laikā varēsīm redzēt pozitīvus rezultātus, jo, piemēram, Jūrmalas pilsēta ir pārgājusi uz atkritumu maksas noteikšanu par svaru, kas nozīmē, ka, iztukšojot konteineru, tas tiek nosvērts. Līdz ar to iedzīvotājs nemaksā par pilno konteineru, bet tikai par savāktu atkritumu daudzumu. Arī tas motivē cilvēkus aktīvāk šķirot, jo tam būs ekonomisks pamatojums. Nenoliedzami, lai tas viss darbotos, ir svarīga izglītošana un arī infra-

struktūra," skaidro ministrijas pārstāve.

Izpratne pieaug

Akciju sabiedrības "Latvijas Zaļais punkts" direktors Kaspars Zakulis savukārt norāda, ka iedzīvotājiem Latvijā šobrīd ir pieejami 65 laukumi šķirotu atkritumu nodošanai un ap 3000 dalītās vākšanas punktu, kur atrodas šķirošanas konteineri. Šķirošanas laukumos iespējams ir plašākas – tur iedzīvotāji var vest un nodot gan izlietoto iepakojumu, gan nolietotās elektroiekārtas, riepas, metālu un citus materiālus.

Ja iedzīvotāji patiešām cītīgi šķiro savus atkritumus, viņiem ir iespēja samazināt maksu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Nošķirot pārstrādei derīgos materiālus, samazinās sadzīves atkritumos nonākušo atkritumu daudzums, līdz ar to retāk ir jāizveid konteīnera saturs un mazāk jāmaksā, uzsver K. Zakulis.

"Jāatzīst gan, ka tas vairāk "strādā" uz privātmāju iedzīvotājiem, bet daudzdzīvokļu namos situācija ir sarežģītāka. Ne vienmēr visi daudzdzīvokļu namu iedzīvotāji ir godprātīgi un šķiro atkritumus, tāpat, ja konteīneru novietne nav slēgta un tai var brīvi piekļūt, nereti to izmanto kaimiņi savu atkritumu izmešanai. Tad ir jādomā, kā risināt šo situāciju, jo ir skaidrs, ka maksa par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu ar katru gadu

pieaugs," saka K. Zakulis. Taču viņš piebilst, ka strauji palielinās tā sabiedrības daļa, kas atkritumus šķiro. Pēc jaunākajiem GFK veiktajiem zaļāko zīmolu un dzīvesstila izpētes datiem – šogad tie ir 57%. Savukārt 83% ir pārliecināti, ka šķirot atkritumus ir svarīgi. Sabiedrības attieksme pret atkritumu šķirošanu kā ikdienas rutīnas sastāvdaļu kļūst arvien pozitīvāka. Arī šķirošanas punktu skaits un to pieejamība aug. Arī atkritumu apsaimniekotāji aktīvi domā, kā veicināt šķirošanu. Piemēram, uzņēmums "Eco Baltia vide" šogad uzsāka iniciatīvu "1000 konteineri stiklam Latvijai", kurā ikvienam Latvijas pašvaldībai dāvina bezmaksas konteinerus stikla savākšanai. Šobrīd pieteikušās 39 pašvaldības, lielākā daļa no Latgales.

Taču joprojām Latvijā ik gadu tiek saražoti aptuveni 800 000 tonnu visdažādāko atkritumu. Un mūsu uzdevums – no tiem atšķirot visu to, ko var pārstrādāt un izmantot atkārtoti.

Nolietoto tehniku atdod pārstrādei

Par sadzīves atkritumiem ir skaidrs, ka katram vispirms jāaudzina pašam sevi, jāpiespiež sevi mainīt ja ne patērēšanas, tad vismaz šķirošanas paradumus. Ierastās vienas atkritumu tvertnes vietā mājoklī jārod vieta vairākām, kur ievietot dažādu iepakojumus, lai tos tālāk nogādātu atbilstošajā konteinerā vai komposta kaudzē.

Bet ko darīt ar tādiem sadzīves priekšmetiem, kas īsti neiederas nevienā no konteineriem? Kur likt veco datoru, saplīsušo veļas mazgājamo mašīnu vai gan fiziski, gan morāli novecojušu televizoru?

1996. gadā dibinātā SIA "BAO" sākotnēji nodarbojās ar pesticīdu savākšanu visā Latvijā, bet ta-

gad, laika gaitā darbību paplašinot, uzņēmums vāc arī bīstamos atkritumus. Ar šo gadu "BAO" piedāvā jaunu pakalpojumu, proti, vairākos novados savākt no iedzīvotājiem nolietoto sadzīves tehniku. Cilvēkiem par šo pakalpojumu nav jāmaksā.

Uzņēmuma ģimīšis Guntis Pužulis skaidro, ka televizori, datori, ledusskapji un citas elektriskās un elektroniskās iekārtas satur dažādas detaļas, kas dabai nav vajadzīgas. Shēmas, nonākot ūdenī, pašķīst, bet ir smagie metāli, kas ir indīgi, plastmasa nepadā. "Izmesta banāna miza ar laiku sapūs, bet plastmasa, atrodoties dabā, pašķīdīs sīkākās gabalos, taču tās ķīmiskā formula nemainās. Tāpēc ir svarīgi to visu pārstrādāt. Dabai tas nav vajadzīgs, daba ar saviem atkritumiem tiek galā, bet par šiem jā-rūpējas mums," uzsver G. Pužulis.

"Ja mājās veic remontu, pāri paliek pustukšas krāsu bundžas. Arī automašīnu eļļas filtrus pieņemam. Tos mēs nododam tālāk, eļļu pārstrādājam. Krāsu atkritumus pārstrādājam par kurināmo kopā ar plastmasu un organiskajiem atkritumiem. Tukuma novadā, Tumē, mums ir elektronikas pārstrādes centrs, kur sadzīves tehnika tiek izjaukta, atsevišķi atdalot vadus, shēmas, plastmasu. No stikla gatavojam būvmateriālus. No uzņēmumiem savācam papīru, dokumentus, savā uzņēmumā samājam un nododam pārstrādei. Ir daļa atkritumu, ko nododam tālāk citiem uzņēmumiem, bet daļu pārstrādājam paši," speciālists turpina.

"BAO" savāc arī izlietotās baterijas, slēdz līgumus ar uzņēmumiem par konteineru uzstādīšanu. Baterijas sūta uz rūpnīcām Polijā un Vācijā, kur tās tiek pārkausētas. Latvijā šādas rūpnīcas pagaidām nav.

"Dzirdēts, ka nav, kur likt azbestu. Mēs to pieņemam gan no privātpersonām, gan juridiskām personām, bet par samaksu. Azbestu nepārstrādājam, to apglabājam. Azbests ir dabisks materiāls, bet cilvēkiem tā sīkās daļiņas nav labas. Skatoties mikroskopā, sīkie putekļi ir kā kaktusa adatiņas, kas var sadurties plaušu alveolās," piebilst G. Pužulis. Bet "BAO" klientu konsultante Anda Breiere atzīst, ka, neskatoties uz lielo atkritumu daudzumu, ko saražojam, ir vērojamas pozitīvas tendences attiecībā uz šķirošanu, turklāt iedzīvotāji neslēpj, ka gribētu šķirot, ja vien viņiem būtu pieejama atbilstoša infrastruktūra.

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansētu atbalstu